

KULTI I BLETËS NË MITOLOGJI – SIMBOLE E RITE

Edibe SELIMI-OSMANI¹

1* Corresponding author e-mail: edibe.osmani@yahoo.com

Përmbledhje

Nga Mitologjia e lashë mësojmë se bleta është një insekt i jashtëzakonshëm dhe misterjuz, por që është përdorur në sensin pozitiv. Ajo ka qenë qendra e besimeve popullore të tregimeve mitike dhe i devocionit religjuz. Zeusi, babaj mitologjik i zotrëve dhe njerëzve, kur ishte i vogël është ushqyer krahas qumështit të "dhisë amaltea" edhe me mjaltë. Bletët janë simbol i mbijetës dhe i ringjalljes.

Fjalët kyçe: lashtësia e bletës, ceremoni, simbole.

1. Mitologjia e lashtë për Bletën dhe mjaltin

Bletët kanë qenë në planetin Tokë për rreth 30 milion vjet, sigurisht ata qenë dhe do të mbeten gjithmonë të rëndësishme në jetën tonë. Kanë rëndësi të veçantë pasi ato polenizojnë afërsisht 130 kultura bujqësore duke përfshirë frutat, fibrat, arrat dhe perimet. Bleta në regjionin grek, por edhe në ate hetit, e në regjione të tjera, paraqitet në kultin e Nënës së Madhe, përkatësisht në manifestime të këtij kulti si simbol i pastërtisë seksuale dhe ndershmërisë vajzërore. Priftëreshat që i ruanin tempujt e hyjneshës Afërditë (përkatësisht Kybelës Demetrës e të Rhejës), në Greqi, veçmas në Azi të Vogël, janë quajtur Melissai, kurse vetë bleta në tekstet e shumë autorëve përmendet edhe si simbol i shpirtit, si kafshë kulti mbi priftëreshat "Melissa".¹⁴¹

Mjaltit i kanë dhënë domethënie të elementit të gjallërisë, plleshmërisë dhe të pavdekshmërisë. Pamje të njerëzve duke mbledhur mjaltë nga bletët e egra datojnë prej para 10.000 vjetësh. Bletët në enët e qeramikës filluan të përdoren rreth 9.000 vjet më parë në Afrikën e Veriut. Argumentimi shfaqet në artin egjiptian prej rreth 4.500 vjet më parë. Asokohe përdorshin kosheret e thjeshta dhe tymi, ndërsa mjalti është ruajtur në kavanoza, disa prej të cilave janë gjetur në varret e faraonëve si Tutankhamuni. Përveç rolit të tyre në prodhimin dhe pjalminin e mjaltit, bletët e mjaltit prodhojnë gjithashtu dyll dhe pelte mbretërore.¹⁴² Egjiptianët e lashtë, i nderonin bletët e mjaltit si lajmëtarë nga perënditë, të cilët i quanin "Lotët e Ra", e përdorën bletën si simbol për të përfaqësuar Egjiptin e Poshtëm në hieroglifin mbretëror i njohur në botë si "Toka e bletës".

¹⁴¹ U. Pestlozza, Sacerdoti e secerdo nei culti di Athena e di artemide, Studii e materiali di storia delle religioni 9, 1933, faq. 173. Shif më gjërësisht në Aleksandër Stipçeviq, Simbolet e kultit të Ilirët Bleta, faq. 101-102

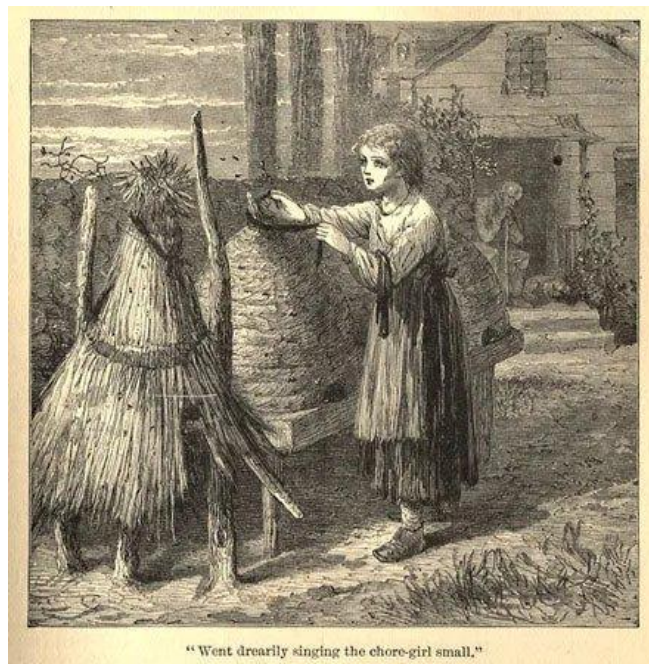
¹⁴² Engel, M.S. (2005). bletët Emrat e grupit të familjes për (Hymenoptera: Apoidea). Muzeu Amerikan Novitates 3476: 1-33.

Në një nga legendat thuhet se Melissa, ishte një nga tre nimfat me krahë që zbuloi dhe më pas i mësoi njeriut përdorimin e mjaltit. Ajo ju dha njerëzve fuqinë e profecisë nga shenjat në natyrë.¹⁴³ Ilirët e lashtë, falë kushteve të favorshme klimatike dhe bimësisë së pasur mjaltëdhënëse, janë marrë edhe me rritjen e bletëve. Vetë Aristoteli, filozof grek dhe njohës i mirë i bletarisë, ka shkruar se Ilirët kishin bletarë të shkëlqyer, se bletët dhe mjalti përdoreshin gjerësisht nga Ilirët. Tek Ilirët e quajtur Taulantë, bëjnë verë nga mjalti. Ndërkohë Ilirët e fisit Abri, ishin të njohur edhe si prodhues të një birre nga meli, elbi dhe mjalti, e quajtur sabaia (birrë meli).¹⁴⁴

Lidhur me mitologjinë Ilire, është edhe emri Melisa (Amelisa), Ambelsia që do të thotë një lloj blete; etimologjia shqip, mbledhësja e ëmbëlsisë e nektarit. E bija e Epidamnit, ishte një nimfë që ngelet shtatzënë nga Poseidoni dhe lindi Dyrrahionin, hyun e dy rraheve-porteve). Ilirët taulantë, për nderimin e kësaj stërgjysheje të bletëve, përveç përdorimit si emërtim mitologjik e si antroponim, ia kishin ngjitur emrin edhe një kepi detar, Kepi Melissa/Melisonios, në jug të Durrësit.¹⁴⁵

2. Simboli i bletës

Nga të dhënat e autorëve antik mësojmë se një nga monedhat e para në botë kishte simbolin e një Blete. Maska më e përsosur me simbolin e bletës është gjetur në nekropolin e Trebenishtës. Nga të dhënat e shkruara thuhet se kufomat e perandorëve të mëdhenj varroseshin në kryqe ari dhe mbuloheshin me mjaltë për të parandaluar kalbjen.¹⁴⁶ Edhe sot si popull trashiguam simbolin e Bletës të aplikuar në disa elemente të veshjes kombtare të Rekës së Epërme. Mbase prej këtu rrjedh adhurimi për Bletën dhe fakti që vetë Bleta si motiv qëndisjeje është e kudogjendur në punimet dhe në veshjen e kësaj zone. Siç kemi mbështjellakun e vajzës paramartesore dominohet nga motive i Bletës.

¹⁴³ "BEE GOOD"<https://beegood.co.uk/.../the-tradition-of-telling-the-bees/>(Shif më gjerësisht "Mjaltë Morave")

¹⁴⁴ Burimet e shkruara greke dhe romake për Ilirinë, gazeta Epilogu f.2 e 18.12.2023.

¹⁴⁵ Mark Tirta, Miti ndër shqiptarë, Akademia e Shkencave e Shqipërisë -Instituti i Kulturës popullore Dega e Etnologjisë ,Tiranë 2004, faq.66

¹⁴⁶ Edibe Selimi-Osmari, Vazhdimësia e elementeve me simbole solare në nekropolin e Trebenishtës.. ETNOALB 4 27.10.2020NEW faq.87

Çulkat, janë pjesa e dytë e të mbathurave, dominon motivi i bletës, që do të thotë se motivi i Bletës është një vazhdimësi e trashëguar nga të parë.¹⁴⁷ Është për t'u theksur se motivin e Bletës, nuk e hasim në pjesët e veshjes të grupmoshës së thyer. Në manifestime të ndryshme të këtij kulturi, edhe në këto vise na del si simbol i pastërtisë seksuale, dhe ndershmërisë vajzërore.

2.1. Vazhdimësia e besimeve popullore në kultin e Bletës: Në studimin e etnologut Tirta, thuhet se besimet me mitologjinë janë formë e ndërgjegjes shoqërore. Kanë të bëjnë me bindjen në ekzistencën e forcave të mbinatyrshme, shpesh here me gjëra të pashpjegueshme dhe që “ndikojnë” për të mire a për të keq në fatin e jetën e njerëzve.¹⁴⁸ Sipas besimeve tradicionale popullore, Bleta dikur ka qenë njeri; mbase për këtë thuhej vdiq e jo ngordhi. Ajo nuk nëmet. Është mëkat i madh të nëmësh Bletën. Përpara se t'i merrnin mjaltin, njerëzit laheshin, sepse besonin se në të kundërtën bleta nuk do të jepte më mjaltë, madje dhe se mund të “vdiste”.¹⁴⁹ Nuk bëhej ashure me mjaltë se del nga shpirti i mizave - bletë; nuk duhet të shkelet uji me të cilin lahen duart kur hanë mjaltin, se është mëkat i rëndë.

Franc Nopça, e lidh këtë nderim për Bletën me mitraizmin, por do të ishte më afër mendsh ta shpjegonim me traditat e lashta vendase, që mbase na kthejnë te Melissa e lashtësisë, te nimfa e shndërruar në bletë, pra te stërgjyshja e të gjitha bletëve dhe nëna e Dyrrahut.¹⁵⁰ Janë në popull një varg sinonimesh. Bleta ndryshe quhet edhe Bjetës (Skavinë-Pukë), Bleta e Marcolit (Kroni i Madh-Shllak), Curri i Bletës (Benë-Shllak), Rrethi i Bletës (Vukël) e tjerë.¹⁵¹ Në popull egzistojnë një varg ceremonish me mjaltin dhe Bletën. Disa prej tyre kanë ngelur vetëm në kujtesë, të tjerat praktikohen edhe sot. Kur ka lindur një fëmijë, atij i jepej mjalt për t'i bërë urimin e mirëdashjes, duke i uruar një shëndet të mirë dhe në veçanti për të larguar demonët.

Ndër ortodoksët e Rekës së Epërme, nëpër kisha, mjalti është pjesë e ritualeve. Kur pagëzohet foshnja, prifti këndon meshën, nuni, ia pret flokët foshnjës, përlynë gishtat e dorës me mjalt, prek qimet e flokëve, ia ngjet monedhës. Monedhën lehona e mbart në brez, aq sa kohë mëkon foshnjën me gjë.¹⁵² Për lehonën, e zonja e shtëpisë gatun petulla, (petlla llahuze me mjalt), fton të afërmit. Lehona është e pra që e han petullën me mjalt. Për çiftin e ri, natën e gjerdekut, magjatorja bën (pet'lla dhondreje me mjalt), Nga këta petulla hanë vetëm nusja me dhëndrin. Në Rekën e Epërme, për kremten e Shën Mërisë Vogël, ortodoksët shqipfolës kremtojnë festën, ndërsa myslimanët na thonë se është Dita e Mjaltit.

Veçojmë disa ceremoni:

Banorët e Sencës, dhe Bogdit, janë kultivues të zot të Bletës, te këta banorë dallohet mjalti i cilësisë më të mirë. Ata pa dallim feje u bëjnë nder bletëve. Të krishterët ftojnë priftin në shtëpi, temjanis kosherët duke kënduar meshën. Kjo ditë është e trashëguar nga të parët e tyre. duke ia përcjellur kremten brezit të ri. Gjatë vizitës tonë veçuan disa urime të bukura; -E gëzofshit ditën; U qoftë ndihmë dita; U shtofshin gjetët (bletët); N'mat ma shumë gjetë e mjaltë. I zoti i shtëpisë ia kthen: Amin, n'mat ma mirë ngjefshim! Në përgjithësi, bartëse e të gjitha ceremonive rituale gjithmonë ka qenë gruaja. Në fshatin Krakornicë, në prak të kremtes, ajo mbushën ujë dhe e dërgon në kishë. Pa lindë dielli, ujtin e fjetun, e sjellën në shtëpi. Me ndihmën e hithërave, stërpikën kosheret duke thënë: U shtofshin gjetët! Gjetët si hithi, mjalti si ujti!¹⁵³

¹⁴⁷ Edibe Selimi-Osmani, Veshja autoktone e femrave të Rekës së Epërme-Authentic clothing of women from Reka e Epërme, vëllimi I, f.37

¹⁴⁸ Prof.dr.Mark Tirta, Mitologjia e shqiptarëve (Mitologjia e besimet popullore), Tiranë GEER, 2003, faq.399.

¹⁴⁹ Prof.dr.Mark Tirta, Mitologjia e shqiptarëve (Mitologjia e besimet popullore), Tiranë GEER, 2003, faq.66

¹⁵⁰ Nopcs-, dr. Franz Baron-Shqipëria katolike e Veriut ,përkthyer nga Arif Kutleshi ,botuar në për dymuajshën “Fjala” Tiranë ,nr.1,maj/qershor faq.17-26.

¹⁵¹ Azem Qazimi “Fjalor i Mitologjisë demonologjisë shqiptare (Të kremte rite e simbole) –Plejad ,faq.27-28

¹⁵² Edibe Osmani, Rite lidhur me lindjen e fëmijëve në malësinë e Tetovës e të Gostivarit, botoi Kultura popullore Nr.1,2,1999, faq.199-212

¹⁵³ Edibe Selimi-Osmani, Rite e besime popullore në viset e Tetovës dhe të Gostivarit, Shkup 1997, faq.90

Në fshatrat e Dervenit të Tetovës, në prak të Shën Gjergjit, avisat bletare, shpejtojnë të mbledhin lule të verdha. Zbukurojnë kosharet e bletëve. Ditën e Verës, mbikqyrësja e bletëve, në kusin e bakrit ,sjellën nga lumi guraleca të bardha. Në formë rrethi zbukuron çdo kosh. Sipas të dhënave që janë mbledhur në Ballkan, e gjetiu, del e qartë se guralecat kanë qenë personifikim i shpirtit të të ndjerit. Pikërisht këtë domethënie e kanë pasur edhe guralecat e bardhë që i ndeshim në nekrololet ilire.

Interesantë është që edhe banorët e sotëm të këtyre viseve mendojnë se në guralecat e lumenjve janë të vendosur shpirtërat e të ndjerëve dhe se në përgjithësi guraleci ka do veti të veçanta magjike.¹⁵⁴ Bletët,që të mos i preke syri i keq, vërrejmë mbi koshere tenxhere të vjetra. Çdo kosh është i lidhur me kind të zi. E zonja e shtëpisë, çel magjen , gatuan ndonjë lloj pete. Në afërsi të koshereve, ajo vendos nga një kore petë të lyer me mjalt.

3. Përfundim

Pafuqia e njeriut përballë fuqive të natyrë dhe prej këndeje, besimet e kota bënë që të lindin një sërë ritesh edhe për bletën, me anë të të cilave njeriu përpiqet të ndikojë mbi forcën misterioze, që këta gjatë vitit t'ia sjellin shëndetin dhe mirëqenien. Siç duket mjalti ishte prezentë në ritet më të rëndësishme të jetës së njeriut: gjatë lindjes, martesës dhe vdekjes. Nga e gjithë kjo mund të konkludojmë se pa bletë nuk ka mjaltë, nuk ka fruta, dhe si rrjedhojë nuk mund të mbijetojnë bimët sepse pa fruta nuk mund të shumëzohen, pra nuk mund të jetojnë as kafshët dhe as njerëzit. Albert Einstein, ka thënë: "Nëse bletët zhduken nga faqja e dheut, njeriut do ti mbeten vetëm 4 vjet jetë. Pa bletë s'ka pllenim, s'ka fruta, s'ka kafshë, s'ka më njerëz".¹⁵⁵

Referencat

- [1] "BEE GOOD"<https://beegood.co.uk/.../the-tradition-of-telling-the-bees/>(Shif më gjërësisht "Mjaltë
- [2] Azem Qazimi "Fjalor i Mitologjisë demonologjisë shqiptare (Të kremte rite e simbole) –Plejad ,faq.27-28,
- [3] Burimet e shkruara greke dhe romake për Ilirinë, gazeta Epilogu f.2 e 18.12.2023.
- [4] Edibe Osmani,Rite lidhur me lindjen e fëmijëve në malësinë e Tetovës e të Gostivarit,botoi Kultura popullore Nr.1,2,1999,faq.199-212
- [5] Edibe Selimi-Osmani, Rite e besime popullore në viset e Tetovës dhe të Gostivarit
- [6] Edibe Selimi-Osmani, Vazhdimësia e elementeve me simbole solare në nekropolin e Trebenishtës.. ETNOALB 4 27.10.2020NEW faq.87
- [7] Edibe Selimi-Osmani,Veshja autoktone e femrave të Rekës së Epërme-Authentic clothing of women from Reka e Epërme,vëllimi I,f.37
- [8] Engel, M.S. (2005). bletët Emrat e grupit të familjes për (Hymenoptera: Apoidea). Muzeu Amerikan Novitates 3476: 1-33.
- [9] Mark Tirta, Miti ndër shqiptarë, Akademia e Shkencave e Shqipërisë -Instituti i Kulturës popullore Dega e Etnologjisë ,Tiranë 2004, faq.66
- [10] Nopcs-,dr. Franz Baron-Shqipëria katolike e Veriut ,përkthyer nga Arif Kutleshi ,botuar në për dymuajshën "Fjala" Tiranë ,nr.1,maj/qershor faq.17-26.
- [11] Prof.dr.Mark Tirta,Mitologjia e shqiptarëve(Mitologjia e besimet popullore), Tiranë GEER,2003,faq.399.
- [12] Prof.dr.Mark Tirta,Mitologjia e shqiptarëve(Mitologjia e besimet popullore), Tiranë GEER,2003,faq.66
- [13] Sievers Bernd J.Fischer, Identitete shqiptare, Mite dhe histori (Mitet dhe kufijtë e diskutueshëm
- [14] U.Pestlozza,Sacerdoti e secerdo nei culti di Athena e di artemide ,Studii e materiali di storia delle religioni 9 ,1933 , faq.173. Shif më gjërësisht në Aleksandër Stipçeviq, Simbolet e kultit te Ilirët Bleta,faq.101-102
- [15] V.Çajkanoviq Studije i religije.Shif më gjërësisht:A. Stipçeviq,Simbolet e kultit te Ilirët,vep.e cituar f.86.
- [16] V.Çajkanoviq Studije i religije.Shif më gjërësisht:A. Stipçeviq,Simbolet e kultit te Ilirët,vep.e cituar f.86.

¹⁵⁴ V.Çajkanoviq Studije i religije.Shif më gjërësisht:A. Stipçeviq,Simbolet e kultit te Ilirët,vep.e cituar f.86.

¹⁵⁵ Sievers Bernd J.Fischer, Identitete shqiptare, Mite dhe histori (Mitet dhe kufijtë e diskutueshëm), fq.209